

SÖZCÜKTE ANLAM

Sözcük (Kelime): Bir varlığı ya da kavramı karşılayan hece veya hece topluluğudur.

Türkçede sözcükler cümle içinde farklı anlamlar kazanabilir. Buna “çok anlamlılık” denir.

“Düşmek” sözcüğünü farklı anlamlara gelecek şekilde cümlelerde kullanalım.

- Çocuk birden ağaçtan düştü. (tutunduğu yerden hızlıca aşağı inmek)
- Yürürken gölgem önüme düştü. (vurmak, yansımak)
- Ülkemize yılın ilk karı düştü. (yağmak)
- Annesi çocuğun üzerine çok düşüyor. (aşırı ilgilenmek)
- Bu aralar altının değeri düştü. (azalmak)

Gerçek (Temel) Anlam

Herkes tarafından bilinen, akla ilk gelen anlamdır.

Yan Anlam

Gerçek anlamından tamamen uzaklaşmadan kazandığı anlamdır.

Mecaz Anlam

Gerçek anlamından tamamen farklı anlamdır.

Gerçek Anlam	Yemek yerken <u>ağzını</u> kapatmalısın. Çocuğun <u>ayağı</u> yara olmuştu.
Yan Anlam	Kavanozun <u>ağzını</u> açamıyorum. Masanın <u>ayağını</u> tamir etmeliyiz.
Mecaz Anlam	Bu olaydan sonra bütün okulun <u>ağzına</u> düştüler. İnanmayın ona, yine <u>ayak</u> yapıyor.

Terim Anlam:

Bilim, spor, sanat gibi alanlar ya da meslek dallarıyla ilgili bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

- Açı, üçgen, kare
- Nota, pes, tiz
- Penaltı, taç, korner

Sözcükte Anlam İlişkileri

Eş Anlamlı Sözcükler

Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.

- ad-isim
- ak-beyaz
- fikir-düşünce
- vakit-zaman

Eş Sesli Sözcükler

Yazılış ve okunuşları aynı olduğu halde anlamları farklı olan sözcüklerdir.

- Gül
- Bin
- Çay
- Ben

Zıt Anlamlı Sözcükler

Nitelik ve durum bakımından birbirinin tam karşıtı olan sözcüklerdir.

- İyi-kötü
- Dost-düşman
- Şişman-zayıf

NOT: Bir sözcüğün olumsuzunu karşıt anlamı değildir.

- —Gelmek-gelmemek

Yakın Anlamlı Sözcükler

Aralarında anlamsal yakınlık kurulabilen sözcüklerdir.

- Tanıdık – bildik
- Yalan-yanlış
- Tutmak-yakalamak

Somut-Soyut Anlamlılık

Somut Anlam: Beş duyu organımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz sözcüklerdir.

Soyut Anlam: Beş duyu organımızla algılayamadığımız ancak var olduğuna inandığımız kavramlardır.

Somut Anlam	Bu <u>çiçekler</u> çok güzel <u>kokuyor</u> . Bugün <u>hava</u> çok <u>soğuk</u> .
Soyut Anlam	<u>Sevinçten</u> gözüme uyku girmedir. Tek <u>hayalim</u> iyi bir eğitim almak.

Nitel-Nicel Anlamlılık

Nitel Anlamlı Sözcükler: Varlıkların niteliğini gösteren, sayılamayan, ölçülemeyen bir değeri ifade eden sözcüklerdir.

- O, her zaman güzel elbiseler giyer.
- Mutfaktan kötü kokular geliyor.

Nicel Anlamalı Sözcükler: Varlıkların ölçülebilen, sayılabilen özelliklerini ifade eden sözcüklerdir.

- Çocuğun çantası çok ağırdı.
- Salonu geniş bir eve taşındık.

NOT: Bir sözcük cümledeki kullanımına göre nitel ya da nicel anlam kazanabilir.

- Dayımlarla çok yakın oturuyoruz. (nicel)
- O, benim en yakın arkadaşım. (nitel)

Yansıma Sözcükler

Doğanın taklit edilmesiyle oluşmuş sözcüklerdir.

şırıl, miyav, pat, küt, çıt

İkilemeler

Anlamı kuvvetlendirmek için eş, yakın, karşıt anlamalı sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır.

şan şöhret, mutlu mesut

eş dost, doğru dürüst

ağır ağır, usul usul

iyi kötü, aşağı yukarı

tıkır tıkır, şırıl şırıl

çoluk çocuk, ufak tefek

abur cubur, eciş bücüş

Deyimler

*Bir durumu ya da olayı daha etkili anlatmak için genellikle mecaz anlamda kullanılan söz öbekleridir.

- En az iki sözcükten oluşur.

Göze girmek, dili tutulmak

- Kalıplaşmıştır, sözcüklerin yeri değiştirilemez, sözcüklerin yerine başka bir sözcük kullanılamaz.

Bahtı kara olmak

Bahtı siyah olmak

- Master halindedir, kişiye ve zamana göre çekimlenebilir.

etekleri tutuşmak

eteklerim tutuştu

Atasözleri

Deneyimlerden meydana gelmiş, ders çıkarıcı, öğüt verici söz öbekleridir.

- Cümle şeklindedir.

Ağaç yaşken eğilir.

- Kalıplaşmıştır, kelimelerin yerleri değiştirilemez veya kelimelerin yerine başka kelimeler kullanılamaz.

Ak akçe kara gün içindir.

Beyaz para siyah gün içindir.

- Gerçek veya mecaz anlamda olabilir.

Bugünün işini yarına bırakma.

Atılan ok geri dönmez.

NOT: Deyim ve atasözlerinin farkı, atasözlerinin öğüt verici olması ve cümle şeklinde olmasıdır.

Özdeyiş (Vecize)

Söyleyeni belli olan özlü sözlerdir.

- Yurtta sulh, cihanda sulh.
Atatürk

CÜMLEDE ANLAM

Cümle: Yargı bildiren sözcükler dizisidir.

Cümlede Anlam İlişkileri

Amaç Sonuç Cümlesi

Bir yargının hangi amaçla yapıldığını belirten cümlelerdir.

Neden Sonuç Cümlesi

Bir yargının nedeniyle birlikte verildiği cümlelerdir.

- Sınavı kazanmak için çok çalışıyor. (amaç)
- Sınavı kazandığı için ailesi onu tebrik etti. (neden)
- Para çekmek için bankaya gittim. (amaç)
- Bütün paramı çektiğim için bankada param kalmadı. (neden)

Koşul Cümlesi

Bir yargının gerçekleşmesinin başka durum ve olaylara bağlandığı cümlelerdir.

- Yüz soru çözmeden sinemaya gidemezsin.
- Düzenli yürüyüş yaparsan kilo verebilirsin.

Karşılaştırma Cümleleri

Çeşitli kavram ya da varlıkları benzerlik, farklılık, üstünlük gibi açılardan kıyaslayan cümlelerdir.

- Muğla, Aydın'dan daha soğuktur.
- En sevdiğim şair Orhan Veli'dir.
- Bu yaz, geçen yaza göre daha sıcak olacaktı.

Karşıt Anlamlı Cümleler

Anlamca birbiriyle çelişen cümlelerdir.

- Ağaç yaşken eğilir.
- Öğrenmenin yaşı yoktur.

Yakın Anlamlı Cümleler

Birebir aynı anlama gelmeyen ancak anlam olarak aynı doğrultuda olan cümlelerdir.

- Bütün balık yemeklerini severim.
- Denizden babam çıksa yerim.
- Ona zeytin dalı uzatmalısın.
- Artık barışmalısınız.

Eş Anlamlı Cümleler

Aynı anlama gelen iki cümleyi farklı sözcüklerle ifade etmektir.

- Bu bardağın yarısı dolu.
- Bu bardağın yarısı boş.

Anlatımına Göre Cümleler

Tanım Cümlesi

- Bu nedir sorusunun cevabını veren cümlelerdir.
- Öznel veya nesnel olabilir.
- Şiir gönülden gönüle ulaşan bir köprüdür.
- Kanguru arka ayakları üzerinde sıçrayabilen otçul, keseli bir hayvandır.

Öznel Anlatım: Doğruluğu veya yanlışlığı kişiden kişiye değişen, kanıtlanamayan yargıları içeren cümlelerdir.

Nesnel Anlatım: Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişmeyen, kanıtlanabilen yargılardır.

- İstanbul, tarihi ve doğal güzellikleriyle dünyanın en güzel şehirlerindendir.

*Güzellik kavramı kişiden kişiye değişebilir, öznelir.

- Toplantıda konuşulanlar çok sıkıcıydı.

*Sıkıcılık kavramı kişiden kişiye değişebilir, öznelir.

- Filmde olaylar bir kasabada geçiyor.

*Filmde olayların bir kasabada geçtiği değişmez bir gerçektir. Nesnelir.

- Ay,dünyanın uydusudur.

*Bilimsel veriler nesneldir.

Sitem ve Yakınma

Bir kişiye olan dargınlığı kırıgınlığı öfkelenmeden belirtmeye sitem denir.

Bir şeyden şikayet etmeye yakınma denir.

- Dün yüzüme bile bakmadan gittin. (sitem)
- Her gün bu evi temizlemekten bıktım. (yakınma)

İçerik ve Üslup

İçerik bir yazının konusunu bir şiirin temasını yani eserde nelerden söz edildiğini anlatan cümlelerdir.

Üslup bir konunun yazar tarafından nasıl anlatıldığıdır.

Dilinin ağır sade veya akıcı olması, anlatımının sanatlı süslü ya da açık olması, kullandığı cümlelerin uzun kısa düz devrik olması gibi ifadeler üslup belirten cümlelerdir.

- Yazar bu eserinde eşini kaybeden iki çocuklu genç bir bayanın hayat mücadelesini ele almış. (içerik)
- Yazar romanında halk söyleyişlerinden ve deyimlerden sıkça yararlanmış. (üslup)

Varsayım

Henüz gerçekleşmemiş bir olayı olmuş gibi hayal etmektir.

- Farz edelim ki seni de çağırdılar, gider misin?
- Tut ki bir gün dünyayı geziyorsun.

Öneri

Bir konu hakkında tavsiye verilen cümlelerdir.

- Kilo vermek istiyorsan düzenli yürüyüş yapmalısın.

Tahmin (Sezgi)

Akla veya verilere dayanarak bir olayın olup olmayacağını önceden kestirmeye çalışmaktır.

- Senin bu konuyu çabuk anlayacağını sanıyorum.
- Birinciliği bizim okulun alacağını tahmin ediyorum.

Olasılık (ihtimal)

Gerçekleşmesi kesin olmayan bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin olabilirlik durumudur.

- Belki toplantıdan sonra eve gideriz.
- Akşama işleri biterse bize gelebilir.

Pişmanlık ve Hayıflanma Cümleleri

Pişmanlık geçmişte yapılmış olan bir şeyden duyulan üzüntü, hayıflanma ise

fırsat varken yapılmamış olan bir şeyden duyulan üzüntüdür.

- Keşke ona o kadar kötü sözler söylemeseydim. (pişmanlık)
- Keşke emekli ikramiyemi aldığımda ev alsaydım. (hayıflanma)
- Ah gençken gezip eğlenmek varmış. (hayıflanma)
- Buzlu yolda arabayı o kadar hızlı kullanmamalıydım. (pişmanlık)

Eleştiri- Öz Eleştiri

Eleştiri: Bir durum ya da olayla ilgili olumlu ya da olumsuz yorum yapmaktır.

- Şiirleri anlam derinliği taşımıyor.

Öz eleştiri cümlesi: Kişinin kendisiyle ilgili konuları eleştirmesidir.

- Son zamanlarda yeterince kitap okumuyorum.

Aşamalı Durum

Bir durumun giderek artmasını veya azalmasını ifade eder.

- Günden güne iyileşiyor.

Ön Yargı Cümleleri

Henüz gerçekleşmemiş bir olay veya durumun nasıl sonuçlanacağıyla ilgili olumlu ya da olumsuz hüküm veren cümleleridir.

- Eminim yine sınavı kazanamayacak.
- Biliyorum benim oğlum dişçiliği kazanacak.

Küçümseme ve Azımsama Cümleleri

- Bir şeye değer vermeyip onu küçük görmek küçümsemek, bir şeyi miktar olarak az bulmak azımsamaktır.
- Yoksa o sınavı kazanabileceğini mi sanıyor. (küçümseme)
- Bu kadar parayla ne alabileceğini sanıyorsun? (azımsama)

Beklenti ve Gerçekleşmemiş Beklenti

- Sınavdan iyi bir puan alacağını umuyor. (beklenti)
- Sınavdan iyi bir puan alacağını umuyordu. (gerçekleşmemiş beklenti)

PARÇADA ANLAM

Paragraf

Bir olay, düşünce ya da durum etrafında geçen cümleler topluluğuna paragraf denir.

Paragrafın konusu

Paragrafta üzerinde durulan unsurdur. “Bu parçada yazar ne anlatıyor?” sorusunun cevabıdır.

Parçada Ana Düşünce

Parçada okuyucuya verilmek istenen mesajdır.

Paragrafta Yardımcı Düşünceler

Ana düşünceyi destekleyen cümlelerdir.

Paragrafta Başlık

Konu ve ana fikri kapsayan en genel, kısa, öz sözcüklerdir. Parçayı en iyi yansıtan birkaç kelimedir.

Paragrafın Bölümleri

Giriş

Genellikle tek cümleden oluşan, parçanın giriş cümlesidir.

Bu bölümde detaylara girilmez, örnek verilmez.

Ama, fakat, ve gibi bağlaçlarla başlamaz.

Gelişme

Girişte değinilen konunun detaylarına girilir. En geniş bölümdür. Konunun detaylarına girilir.

Sonuç

Konunun toparlandığı bölümdür. Bir ya da iki cümleden oluşur. Parçanın özeti niteliğindedir.

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAMA

- *Bilgi verme amaçlı yazılardır.
- *Açık bir üslup, yalın bir dil kullanılır.
- *Tanımlama, karşılaştırma ve örneklerden yararlanılır.
- *Ansiklopedi, sözlük dili kullanılır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir.

TARTIŞMA

- *Okuyucunun düşüncelerini değiştirmeyi amaçlar.
- *Bir düşünceye karşı çıkma ve düşünceyi ispatlamaya çalışma vardır.
- *Soru cümleleri sıkça kullanılır.

Yazının başlığı “Doğa mı, Endüstri mi?” de olabilirdi. Bir yeğleme söz konusu olsaydı hangisini seçerdiniz siz? Bana sorulsa, “Doğa” derdim hiç duraksamadan. Tutuculuk mu bu? Böyle düşünenler de çıkabilir. Endüstrileşmeye karşı çıkmıyorum ben, endüstrinin doğa zararına gelişmesine karşı çıkmıyorum. Buna tutuculuk diyeceklerse varsın desinler.

BETİMLEME

- *Amaç anlatılanları okuyucunun gözünde canlandırmaktır.
- *Sözcüklerle resim yapmaktır.
- *Duyularla ilgili ayrıntılardan yararlanır.

Güneşin altında göz kamaştırıcı pırıltılarla yanan deniz, ta uzaklarda açıklı koyulu gölgelere bürünen Midilli Adası'na kadar uzanıyor, bunun sağ yanından geçerek, ufukta sisler içinde gökle birleşiyordu. Kazdağ'ının körfeze kadar yaklaşan eteklerini sayılamayacak kadar çok, her biri başka renk ve biçimde, irili ufaklı dağlar ve tepeler çeviriyordu.

ÖYKÜLEME

- * Bir olay ya da durumu; yer, zaman ve kişiler çerçevesinde anlatır.
- ***Betimlemeyi bir fotoğraf karesine, öykülemeyi kamera kaydına benzetebiliriz. Betimlemede bir fotoğrafta görülebilecek görseller tarif edilir: Yağmur yağıyordu, yeşil bir ormandı, kırmızı çizmeleri vardı... Öykülemede ise bir video görüntüsü gibi zaman ilerler, kişiler konuşur ya da hareket eder, olaylar vardır.
- ***Öykülemenin içinde betimleme yer alabilir.

Nuran'ın gitmesiyle zihni hayatı durmuş gibiydi. Sanki genç kadın bu mazi rüyasının bütün canlı ve güzel taraflarını beraberinde götürmüştü,

yerinde tıpkı Mümtaz'ın hayatı gibi bir kül yığını kalmıştı. O kadar dikkatle hazırladığı, beraberinde yaşadığı kahramanlar, bir daha dirilmelerine imkân olmayan gölgeler, sıska ve cansız kuklalar olmuşlardı.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Tanımlama

“Bu nedir?” sorusunun cevabını veriyorsa tanım cümlesidir.

Öznel ya da nesnel olabilir.

- İnsan beyninin dayanağıdır kitap. Önce kültür birikiminin saklayıcısı, sonra yaşanan kuşakların oluş halindeki düşünce, duyuş ve görüşlerinin yayılmasını sağlayan araçtır.

Karşılaştırma

*En az iki varlığın, kavramın ya da düşüncenin benzerliklerini ve karşıtlıklarını ortaya koymaktır.

*Karşılaştırma paragraflarında genellikle “ise, de, gibi, kadar, en” gibi sözcükler kullanılır.

- Bir romanın kitap olarak okunması ile filminin izlenmesi arasında büyük farklar oluyor.

Örneklendirme (Örnekleme)

Ana düşünceyi belirginleştirmek için konuyla ilgili örnek vermektir.

- Renklerin insan psikolojisi üzerinde bazı etkileri olduğu belirlenmiştir. Örneğin beyaz, açık sarı insanı dinlendirir;

pembe, mavi canlandırır; mor, kahverengi gibi koyu renkler yorar, karamsarlaştırır.

Tanık Gösterme (Alıntılama)

*Savunulan görüşün desteklenmesi için alanında yetkin kişilerin görüşlerinden alıntı yapmaktır.

- Jan Paul Sartre şöyle der: "İnsan bazı şeyleri söylemeyi seçtiği için yazardır." Bu görüşe katılmamak mümkün mü? Söz sanatçısı dediğin, herkesin söylemek isteyip de söyleyemediği sözleri, kendine özgü biçimler arasından seçerek söyleyivermeli ve okuyucuya : "Benim söylemek istediğimden daha güzel" dedirtmeli.

Benzetme

*Anlatıma güzellik ve güç katmak için aralarında anlam ilgisi bulunan iki varlık ya da kavramın yakıştırılmasıdır.

*Genellikle “gibi, sanki, andırıyor, tıpkı” gibi ifadelerle yer verilir.

- Ovadan bakınca çelikten dev bir testere ağzını andıran tepeler, yaz kış ışıldıyordu.
- Bembeyaz bulutlar pamuk tarlalarını andırıyordu.

Sayısal Verilerden Yararlanma

*Bir düşünceyi kanıtlayabilmek için anlatılanlarla ilgili istatistiksel bilgileri, anketleri, araştırmaları, sayısal verileri yazı içinde aktarmaktır.

- Son yıllarda, zarar gören orman alanları hızla genişlemiştir. Örneğin, 1982'de Almanya'daki ormanların % 8'i çevre kirliliğinden etkilenmişken bu rakam 1984'te % 50'ye yükselmiştir.

PARÇADA ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Birinci Kişi Ağızından Anlatım

Yazar kendi başından geçenleri anlatır. I. tekil ve I. çoğul şahıs (ben ve biz) kullanılır.

Üçüncü kişi ağızından Anlatım

Yazar gördüğü ve tanık olduğu olayları anlatır. III. tekil ve III. çoğul şahıs (o ve onlar) kullanılır.

Özgünlük

Anlatımda başkasına benzememek, kendine has olmaktır. Yazıda taklitçilikten kaçınmak; farklı, yeni, alışılmışın dışında olmaktır.

Açıklık

Anlatımda anlaşılması zor ifadelerden kaçınılmasıdır.

Duruluk

Gereksiz sözcük kullanılmamasıdır.

Doğallık

Anlatımın yapmacıksız, günlük yaşamda olduğu gibi, sanat yapmadan, süs ve özentiden uzak yapılmasıdır.

Akıcılık

Yazının kolay okunabilmesi ve rahatsız eden kelimelerin kullanılmamasıdır. Düşünceler kolay anlaşılabilir bir biçimde sıralanır.

Yoğunluk

Birçok anlamı bir arada vermektir. Anlam içinde anlam bulunacak şekilde bir anlatımı tercih etmektir.

Özlülük

Anlatımda az sözle çok anlam ifade edebilmektir. Sözü uzatmadan, kısa tutarak mesajı en öz şekilde vermektir.

Tutarlılık

Anlatımda birbiriyle çelişen düşünceler ileri sürmemek, sık sık düşünce değiştirmemektir.

Sürükleyicilik

Okuyucunun ilgisini canlı tutmak, okuyucuyu esere bağlamaktır.

İçtenlik

Anlatımın yürekten, candan, samimi olmasıdır.

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

***Fiilimsiler**, fiillerden (eylemlerden) türeyen sözcükler olmalarına karşın fiillerin aldığı fiil “çekim eklerini” yani şahıs ekleri, haber ve dilek kiplerini alamayan, yalnızca fiillere gelen olumsuzluk eki olan “ma, me, maz, mez” eklerini alabilen sözcüklerdir.

*Fiilimsiler, fiil değildir ancak fiile benzer sözcüklerdir.

*Fiil gibi çekimlenemez ancak olumsuzları yapılabilir.

*Bu ekler mutlaka fiil kök veya gövdelerine gelmek zorundadır.

*Eklendikleri fiilleri cümlede “isim, sıfat, zarf” yaparlar.

*Fiilimsiler cümlede doğrudan yüklem olmazlar, ek eylem olarak yüklem olurlar.

1-İsim Fiil (Mastar)

Fiillere getirilen “-ma, -ış, -mak” ekleri ile yapılır. Bu ekler büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için “-ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş, -mak, -mek” şekillerinde olabilirler. Bu ekler fiillere gelerek onları cümle içinde “isim” yaparlar.

Not: Ezberlemek için **mayışmak** kelimesini kullanabilirsiniz.

- Mektup **yazmak** onun için huzur verici bir şeydi.
- Ben de sizinle tatile **gelmeyi** düşünüyorum.
- Gitar **çalmayı** bu kadar çok seveni hiç görmemiştim.
- Onun **gelişiyle** oda bir anda sessizliğe büründü.

NOT: İsim fiil eki aldığı halde ve fiilimsi olma kriterlerine uygun olduğu halde kalıplaşarak bir varlığın kavramın adı olan sözcükler vardır. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmezler.

- Elindeki **çakmak** ile oynaması annesini tedirgin etti.
- Her gün **dondurma** yemek istiyordu.

NOT: Olumsuzluk eki olan “-ma, -me” eki ile isim fiil eki olan “-ma, -me” eki karıştırılmamalıdır.

- Ortalığı toplama görevini kardeşine verdiler. (İsim Fiil Eki)
- Bu saatte herkes uyuyor ortalığı toplama. (Olumsuzluk Eki)

2-Sıfat Fiil (Ortaç)

Fiillere getirilen “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” ekleri ile yapılır. Bu ekler de büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için “-an, -en, -ası, -esi, -maz, -mez, -ar, -er, -dık, -dik, -duk, -dük, -acak, -ecek, -mış, -miş, -muş, -müş” şekillerinin olduğunu bilmeliyiz.

Not:Ezberlemek için **anası mezar**
dikecekmiş kullanılabilir.

- **Çalışan** insanı herkes sever.
- **Yıkılası** dağlar geçit vermez oldu.
- **Görünmez** kazaya da davetiye çıkarmayalım.
- **Aşılmaz** yollardan aşırdın beni.
- **Koşar** adımlarla bebeğini kucaklamaya gitti.
- **Gider** ayak herkesin canını yaktı.
- Ne zaman seninle olsam **tanıdık** bir kuş civıltısıyla uyanırdım her sabah...
- Bazen **bilindik** şiirlerle bile olsa göz doldurmayı iyi biliyordu.
- **Gelecek** sezonda en başarılı futbolcular bizim olacak.
- Böyle bir kazadan sağlam çıkabildiyse **verilmiş** sadakası var demek.

NOT: Sıfat fiillerin olumsuz şekilleri de mevcuttur.

- Çalışmayan adama kimse ekmez vermez.
- Olmayacak duaya amin denmez.

NOT: Bazı sıfat fiil ekleri ile başka ekler benzerlik göstermektedir. Bunları karıştırmamak gerekir. Fiilimsiler ve eklerini ayırt etmek için birçok faktör var fakat en önemlisi eki alan sözcüğün fiil kök gövdesi olup olmadığına ve sözcüğün cümlede sıfat görevinde kullanılıp kullanılmadığına bakmaktır. Karıştırılan ekler:

- **Koşar** adımlarla yanıma geldi. “-ar, -er” = **Sıfat Fiil Eki**

- Her sabah mutlaka koşar. “-ar, -er” = **Geniş Zaman Kip Eki**

- **Gelecek** yıl şampiyonuz. “-acak, -ecek” = **Sıfat Fiil Eki**
- Seneye bize gelecek. “-acak, -ecek” = **Gelecek Zaman Kip Eki**

- **Yırtılmış** pantolon ile dışarı çıkma. “-mış, -miş, -muş, -müş” = **Sıfat Fiil Eki**
- En sevdiği pantolonu yırtılmış. “-mış, -miş, -muş, -müş” = **Öğrenilen Geçmiş Zaman Kip Eki**

3-Zarf Fiil / Bağ Fiil (Ulaç)

Fiillere getirilen “-ken, -alı, -madan, -ince, -ip, -arak, -dıkça, -e....-e, -r.....maz, -casına, -meksizin, -diğinde” ekleri ile yapılır. Fiili zarf yapma görevi üstlenen bu eklerin diğer ekler gibi ünlü uyumlarına göre değişkenlik gösterdiğini bilmeliyiz.

Aşağıdaki örneklerde zarf fiillerin cümle içinde **zarf** görevlerinde kullanıldıklarına dikkat ediniz. Zarf fiil ekleri fiillere gelerek onları cümle içinde zarf yapar.

Not: Şu şekilde ezberlenebilir:

Kenyalı**emadan****ince****ip****arak****dıkça**
Eve **varmazcasına** **gel****meksizin**
çıktığında

- **Yatar**ken ışıkları söndürmeyi unutma.
- Bu dünyaya **geleli** yüzü bir kez olsun gülmedi.
- **Görünmeden** kimseye gel gizli gizli.
- Masadaki tabaklar **kırılınca** ne yapacağını bilemedi.
- Bütün her şeyi **unutup** yeni bir hayata başlamak istiyordu.
- Fiilimsiler ile ek fiillere **çalışarak** sınavdan seksen almayı başardı.
- **Çırpındıkça** daha da batacağını anlamıştı.
- **Koşa koşa** yanına gitti.
- **Gelir gelmez** yatağa uzandı.
- **Ölürcesine** sevdiği için her dediğini yapıyordu.

CÜMLENİN ÖĞELERİ

TEMEL ÖĞELER

Yüklem (Fiil, Eylem)

Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsura yüklem denir. Yükleme, cümlede yargı bildiren çekimli öge de diyebiliriz. Yüklem, yukarıda belirttiğimiz gibi, cümlenin temel ögesidir. Yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz.

» Ben işlerimi zamanında yaparım. cümlesinde “yapmak” sözcüğü, bir yargı taşıdığı için yüklemidir.

» Buradaki evlerin hepsi çok güzeldi. cümlesinde “güzeldi” sözcüğü bağımsız bir yargıyı sonuca bağladığı için yüklemidir.

» Komşu, komşunun külüne muhtaçtır. cümlesinde ise “muhtaç” ismi, ek eylemin geniş zamanı ile çekimlenerek yüklem görevini üstlenmiştir.

**Yüklemi bulmak için herhangi bir soru yoktur. Fiiller ya da isim soylu sözcükler çekimlenerek bu görevi üstlenir. Yüklem bir sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubundan da oluşabilir.

» Kadın, çocuğunu çok **merak ediyordu**.

» Babamın çantası, **arabanın bagajındaymış**.

Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögeye özne denir. Özne, cümlenin temel ögesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir.

Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklemin bildirdiği durumda olandır. Özne, yükleme sorulan “kim, ne?” soruları ile bulunur. Ancak özellikle “ne” sorusu, nesneyi bulmak için de sorulduğundan, özne sorusunu yükleme “yapan kim, olan ne?” biçimlerinde sormamız daha doğru olur.

» Çocuklar bahçede neşeyle koşuyor. (koşan kim?/ kim koşuyor?) cümlesinde “koşma” eylemini gerçekleştiren “çocuklar”dır. Bunu yükleme sorduğumuz “koşan kim?” sorusu ile bulabiliyoruz.

» Bugün hava çok güzeldi. (güzel olan ne?) cümlesinde özneyi bulmak için sorumuzu yükleme birlikte sorarız: “Güzel olan ne?” Cevap durumundaki “hava” sözcüğü özne görevindedir.

Özne; gerçek özne, gizli özne ve sözde özne olmak üzere üç grupta incelenir:

*Gerçek (Açık) Özne

Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da yargının konusu olan varlığın cümlede açıkça ifade edildiği öznedir.

» Bu konuyu bize Elif anlatacak. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?)
cümlesinde “Elif” öznedir. Çünkü yüklemde bildirilen “anlatma” işini yapan durumundadır.

*Gizli Özne

Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklem çekiminden anlaşılan özneler gizli özne denir.

» Bu konuyu size anlatacağım. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?)
cümlesinin yüklemi “anlatacağım” sözüdür. Özneyi bulmak için “anlatacak olan kim?” diye soruyoruz, “Ben” cevabı alıyoruz; ancak bu söz cümlede yok, biz bunu yüklem bildirdiği şahıstan çıkarıyoruz. Öyleyse bu cümlelerin öznesi gizli öznedir.

» Dün akşam çok eğlendik. (eğlenen kim? → biz → gizli özne)
» Bize soğuk davranıyor. (soğuk davranan kim? → o → gizli özne)

Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli olan fiil cümlelerinde vardır ve yüklem sorulan “ne, neyi, kimi?” sorularıyla bulunur.

» Bugün seni çok aradım. (kimi aradım?)
cümlesinde yüklem sorulan “kimi?” sorusuna cevap veren “seni” sözcüğü nesnedir.

» Fuardan kardeşime kitap aldım. (ne aldım?)
cümlesinde “ne” sorusuna cevap veren “kitap” sözcüğü nesnedir.

Nesneyi belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür:

Belirtili Nesne

Yüklem sorulan “neyi, kimi?” sorularına cevap veren sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Belirtili nesne durumundaki sözcük ya da sözcükler yüklem belirtme hâl ekiyle (-i) bağlanır.

» Bu maçı mutlaka izlemeliyim. (neyi izlemeliyim?) (belirtili nesne)
cümlesinde “neyi” sorusuna cevap veren “bu maçı” sözü belirtili nesne olarak kullanılmıştır.

Belirtisiz Nesne

“-i” belirtme hâl ekini almayan ve özneyi bulduktan sonra yüklem sorulan “ne?” sorusuna cevap veren sözcükler, belirtisiz nesne olur.

» Adam bir çuval taşıyordu? (ne taşıyordu?) (belirtisiz nesne)
cümlesinde yüklem sorulan “ne” sorusuna “bir çuval” cevabını alıyoruz. Bu sözcük yalın olarak kullanıldığından yani belirtme hâli eki almadığından belirtisiz nesnedir.

NOT: Cümlelerin öğeleri bulunurken özne ve nesneyi karıştırmamak için önce yüklem, sonra özneyi, daha sonra da nesneyi bulmalıyız.

Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

Dolaylı Tümleç, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir.

Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir. Yer tamlayıcısı “-e, -de, -den” ekleriyle oluşan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Dolaylı tümleç, yükleme sorulan “kime, kimde, kimden; nereye, nerede, nereden; neye, neyde, neyden?” gibi sorularla bulunur.

» Baş ucumdaki lâmbayı yakıp, saate baktım. (neye baktım?) (yer tamlayıcısı)
cümlesinde yükleme sorulan “neye” sorusuna cevap veren “saate” sözcüğü dolaylı tümleçtir.

» Seninle evde konuşacağım. (nerede konuşacağım?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı)
cümlesinde yükleme sorulan “nerede” sorusuna cevap veren “evde” sözcüğü dolaylı tümleç görevindedir.

NOT: İsmin “-e, -de, -den” hâl eklerini alan her sözcük cümlede dolaylı tümleç görevinde bulunmaz. Bu ekleri alan sözcükler, cümlede zaman veya durum bildirirse, zarf tümleci olur.

» Tam iki saat ayakta bekledik.” (zarf tümleci)
» Unutma, akşama seninle buluşacağız.” (zarf tümleci)

Yukarıdaki cümlelerde “ayakta ve akşama” sözleri zarf tümleci

görevindedir. Bunu yükleme sorduğumuz sorulardan da anlayabiliriz. Birinci cümlede hâl ekini alan sözcük “nasıl”, ikinci ve üçüncü cümledeki sözcükler ise “ne zaman” sorularına cevap vermektedir.

Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan “ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?” gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır.

» Batuhan bugün derse gelmedi. (ne zaman gelmedi?) (zarf tümleci)
cümlesinde yükleme sorulan “ne zaman” sorusuna cevap veren “bugün” sözü zaman bildiren zarf tümlecidir.

» Tuğçe derslerine çok çalışırdı. (ne kadar çalışırdı?) (zarf tümleci)
cümlesinde yükleme sorulan “ne kadar” sorusuna cevap veren “çok” sözcüğü miktar bildiren zarf tümleci görevinde kullanılmıştır.

NOT: Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri vb.” sözcükler, yalın halde kullanıldığında zarf tümlecidir. Ancak bu sözcükler isimlere eklenen hâl eklerini aldıklarında zarf tümleci olmaz, cümlelerin farklı bir ögesi olur.

» Ahmet, dışarıya çıkmıştı. (nereye çıkmıştı?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı)
cümlesinde “Nereye çıkmıştı?” sorusuna cevap veren “dışarıya” sözcüğü “-e” hâl eki aldığı için dolaylı tümleçtir.
» Görevli, içeriyi kontrol etti. (nereyi

kontrol etti?) (nesne)
cümlesinde “Nereyi kontrol etti?”
sorusuna cevap veren “içeriyi” sözü hal
eki aldığı için nesne görevindedir.

» Aşağı bakma sakın.
cümlesinde “Nereye bakma?”
sorusuna cevap veren “aşağı” sözü hal
eki almadan yön bildirdiği için zarf
tümlecidir.

Ara Söz

Herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak
cümleye giren, iki virgül veya iki kısa
çizgi arasında yer alan, cümleden
çıkarıldığında cümlelerin anlamında her-
hangi bir daralmaya yol açmayan,
bazen bağımsız olarak da cümleye
girebilen sözcük ya da sözcük
gruplarına ara söz denir.

» Dil, insanın en güçlü silahı,
konuştukça etkisini gösterir.
» İzmir’e, doğduğu kente, gidiyordu.
» Yaşlı adam onu, kara kuru çocuğu,
bağrına bastı.
Yukarıdaki cümlelerde ara söz,
cümlelerin sırasıyla “özne, dolaylı
tümleç, nesne” gibi öğelerini oluştur-
muştur.

» Ülkenize, Belçika’ya, bizi de davet
eder misiniz?
» Dünyanın en yüksek noktasına,
Everest’e, bir Türk sporcu da tırmandı.
cümlelerinde “Belçika” ve “Everest’e”
sözleri ara sözdür ve dolaylı
tümleçlerin açıklayıcısı olarak kul-
lanılmıştır.

NOT:Ara söz, bir ögenin açıklayıcısı
olarak kullanılmışsa, daima açıkladığı

ögeden sonra gelir. Bir ögenin
açıklayıcısı olarak kullanılmamışsa
cümlede bağımsız olarak kullanılır ve
cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

» O günün akşamı, sen de
hatırlayacaksın, çay bahçesinde
oturmuştuk.
cümlesinde “sen de hatırlayacaksın”
sözleri ara sözdür; ama herhangi bir
ögenin açıklayıcısı olarak
kullanılmamıştır dolayısıyla cümle dışı
unsurdur.

Cümlede Vurgu

Fiil cümlelerinde yükleme en yakın
ögededir.

İsim cümlelerinde yüklemedir.

Fiilde Çatı (Eylemde Çatı)

Cümlede, eylemin nesne alabilip alamamasına ya da öznenin, eylemde bildirilen işle ilgili olarak gösterdiği özelliğe eylem çatısı denir.

Not: Yükleme isim olan cümlelerde fiil çatısı aranmaz.

Eylemler çatısı bakımından iki grupta incelenir:

- **A. Nesnesine Göre Fiiller**
 - 1. Geçişli Fiil
 - 2. Geçişsiz Fiil
- **B. Öznesine Göre Fiiller**
 - 1. Etken Fiil
 - 2. Edilgen Fiil

A. Nesnesine Göre Fiiller

1. Geçişli Fiil

Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlere “geçişli eylem” denir. Nesneyi, yükleme sorduğumuz “neyi, kimi, ne” sorularıyla bulduğumuz için, bu sorulara cevap veren eylemler geçişlidir.

*Ben bu kitabı geçen yaz okumuştum.
Askerdeki arkadaşıma mektup yazdım.*

Bu cümlelerde “okumuştum” eylemi “bu kitabı” nesnesini, “yazdım” eylemi “mektup” nesnesini aldığından geçişli bir eylemdir.

*Topladığı çiçekleri vazoya yerleştirdi.
Babam, pazar sabahları gazete alırdı.
Diploma törenine kuzenini de davet etti.*

Öğretmenimiz derste bize fıkra anlatırdı.

Not: Geçişli eyleme sahip olan cümlelerde kimi zaman nesne bulunmaz. Bu eylemler nesne almasalar da geçişlidir. Önemli olan, o eylemin nesne alabilecek durumda olmasıdır.

*Öğretmen çok güzel anlattı.
Öğretmen konuyu çok güzel anlattı.*

Bu cümlede nesne bulunmamasına rağmen, istenirse cümleye nesne getirilebildiği için “anlatmak” eylemi geçişlidir.

2. Geçişsiz Fiil

Nesne alamayan eylemlerdir. Geçişsiz eylemler, “neyi, kimi, ne” sorularına cevap veremez. Geçişsiz eylemlerin yüklem olduğu cümlelere dışarıdan herhangi bir nesne getirilemez.

*Onun anlattığı fıkraya hepimiz güldük.
Babamla hafta sonları balık tutmaya gideriz.*

Bu cümlelerde yüklem olan “güldük” ve “gideriz” eylemleri nesne alamadığı için, geçişsiz bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, nesne alamadıkları için geçişsizdir.

*Dün gece televizyondaki film çok geç başladı.
Küçük kardeşim bugün erkenden uyandı.
Geleceğe her zaman umutla baktık.
Okul sonrası annesine ev işlerinde yardım ediyordu.*

Not: Nesneyi bulmak için yükleme sorduğumuz “neyi, kimi, ne” sorularına “onu” sözcüğünü ortak bir cevap olarak

verebiliriz. Cümleyi “onu” sözcüğü ile birlikte okuyarak cümledeki eylemin geçişli olup olmadığını kolayca anlayabiliriz.

Sabahtan beri burada (onu) bekliyorum.

Balonu uçan çocuk bir süre (onu) ağladı.

Bu cümlelerde nesne yoktur. Cümlelere “onu” sözcüğünü getirdiğimizde “beklemek” eyleminin geçişli, “ağlamak” eyleminin geçişsiz olduğunu görürüz.

Not: Geçişsiz iken -r, -t, -tır” eklerinden uygun olanını alarak geçişli hale gelen eylemlere oldurgan eylem denir.

Komik hareketleriyle hepimizi güldürdü.

Daha önce kullandığımız geçişsiz “gülmek” eylemine “-dür” eki getirilerek geçişli “güldürmek” eylemi elde edilmiştir. Aşağıdaki örneklerde geçişli ve geçişsiz eylemler bir arada verilmiştir.

<i>Geçişsiz Eylem</i>	<i>Oldurgan Eylem</i>
<i>dolmak</i>	<i>dol – dur – mak</i>
<i>ağlamak</i>	<i>ağla -t – mak</i>
<i>düşmek</i>	<i>düş – ür – mek</i>

Not: Geçişli iken -r, -t, -tır” eklerinden uygun olanını alarak tekrar geçişli yapılan eylemlere ettirgen eylem denir. Bu fiillerde işi, bir başkasına yaptırma anlamı vardır.

Yaşlı kadın askerdeki oğluna mektup yazdırdı.

Daha önce kullandığımız geçişli “yazmak” eylemine “-dır” eki getirilerek yine geçişli “yazdırmak” eylemi elde

edilmiştir. Aşağıda, geçişli iken “-r, -t, -tır” eklerinden biriyle geçişlilik derecesi artırılıp ettirgen yapılmış eylemler verilmiştir.

<i>Geçişli Eylem</i>	<i>Ettirgen Eylem</i>
<i>açmak</i>	<i>aç – tır – mak</i>
<i>okudu</i>	<i>oku -t -tu</i>
<i>duymak</i>	<i>duy – ur – mak</i>

B. Öznesine Göre Fiiller

Türkçede eylemler, öznenin eylemle ilgili olarak gösterdiği özelliğe göre dörde ayrılır.

1. Etken Fiil

Yüklemde belirtilen eylemi, öznenin kendisi yapıyorsa bu tür eylemlere “etken eylem”, özneye de “gerçek özne” denir.

Çocuk, yaramazlık yapan küçük kardeşini dövdü.

Bu cümlede “dövmek” eylemi etkendir; çünkü “dövme” işini doğrudan özne (çocuk) gerçekleştirmektedir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, altı çizili özneler tarafından doğrudan yapıldığı için etken çatılıdır.

Babam, evimize yeni mobilyalar almış. Bulutlar, ağır ağır geçti üzerimizden. Dün gece aniden kar yağdı.

İhtiyar, deniz kenarında gemileri seyrediyordu.

Kuşlar, gün batmadan yuvalarına dönüyordu.

Ünlü şair, daha çok, aşk şiirleri yazıyormuş.

Öğretmenimiz, derste güzel şiirler okurdu.

Not: Cümlede, gizli özne, yüklemde bildirilen işi doğrudan kendisi

yaptığından aynı zamanda gerçek öznedir.

Ödevlerini bir an önce yapmalısın.
(sen)

Bu cümlelerin yüklemi, gizli özne olan “sen” sözcüğüdür. Eylem özne tarafından yapıldığı için, “yapmak” eylemi etkindir.

2. Edilgen Fiil

Edilgen eylemin yüklem olduğu cümlelerde özne, yüklemde bildirilen işi yapmaz; başkasının yaptığı işten etkilenir. Edilgen eylem, “-n” ve “-l” ekiyle türetilir ve cümleye “başkası tarafından yapılma” anlamı katar. Edilgen eylemin yüklem olduğu cümlede özne “sözde özne” olarak adlandırılır.

Küçük kardeş, yaramazlık yaptığı için dövüldü.

Bu cümlede yükleme “Dövülen kim?” sorusunu sorarsak öznenin “küçük kardeş” olduğunu görürüz. Ancak “-l” ekini alan “dövüldü” eylemi, özne tarafından değil, başkası tarafından yapılmıştır. Yani burada özne, işi yapan öge değil; başkasının yaptığı işten etkilenen öge durumundadır. Dolayısıyla burada gerçek özne değil, “sözde özne” vardır.

Aşağıdaki cümleleri incelediğimizde, eylemlerin başkaları tarafından yapıldığını, dolayısıyla bu eylemlerin edilgen çatılı olduğunu görüyoruz.

*Sınıfımıza yeni bir başkan seçildi.
Okulumuza yeni bilgisayarlar alınmış.
Bayram öncesi caddeler güzelce temizlendi.
Kasabamıza yeni parklar yapılacak.*

Sınavda birinci olan öğrenci ödüllendirildi.

Sınavı bitirmeden çıkmamamız gerektiği söylendi.

Bu yazarımızın yapıtları dili yalın olduğu için çok okunur.

Cadde ve sokaklar bayraklarla süslendi.

Not: Edilgen çatılı cümlelerde işi yapan, cümle içinde geçse bile eylem yine “edilgen”dir.

Suçlu, polis tarafından Bursa’da yakalandı.

Bu cümlede, “yakalanma” işinin “polis tarafından” yapıldığı görülüyor. Ancak yükleme sorulan “Yakalanan kim?” sorusuyla, “suçlu” sözcüğünün özne olduğunu görürüz. Dolayısıyla “yakalandı” eylemi, “-n” ekini alıp “başkası tarafından yapılma” anlamı taşıdığı için edilgen bir eylemdir.

CÜMLE TÜRLERİ

YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE

Fiil Cümlesi

*Yüklemi çekimli fiil olan cümlelere denir.

Ali eve **geliyor**.

İnsan aklın sınırlarını zorlamadıkça hiçbir şeye **erişemez**.

İsim Cümlesi

*Yüklemi isim olan cümlelere denir.

Bütün çocuklar **birer çiçektir**.

Bugün sınıf başkanı **sensin**.

ÖĞELERİNİN DİZİLİŞİNE GÖRE

Kurallı (Düz) Cümle

*Yüklemin, cümlemin sonunda olduğu cümledir.

Ben senin en çok gülüşünü **sevdim**.

Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümledir.

Bir kitap **okuyordun** dalgın..
İçinde insanlar seviyor, ya da
ölüyorlardı.
Genç bir adamı **öldürdüler** romanda.

Eksiltili Cümle

*Yüklemi olmayan, bitmemiş cümledir.

Borç vermekle, düşman vurmakla...

İçimde bir sıkıntı...

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Olumlu Cümle

*Yüklemin bildirdiği eylemin yapıldığını, gerçekleştiğini ya da gerçekleşebileceğini belirten cümleler olumludur.

Öğretmenin sorduğu soruyu doğru cevapladım.

Bir eylöldü başlayan içimde
Ağaçlar dökmüştü yapraklarını
Çimenler sararmıştı
Rengi solmuştu tüm çiçeklerin
Gökyüzünü kara bulutlar sarmıştı

Olumsuz Cümle

Yüklemin bildirdiği işin gerçekleşmediğini anlatan cümleler olumsuzdur. Olumsuzluk eki “-me,-ma”dır. Olumlu isim cümlesi “yok, değil” ya da “sız” ekiyle olumsuz yapılır.

O kimseye inanmıyor.

Eski tadı yok bu sokakların.

Bugün hiç ders çalışmadı.

O çok düşüncesiz.

Soru Cümlesi

Geziye kimler geliyor?

Ünlem Cümlesi

*Bir korkuyu, bir sevinci, bir şaşkınlığı, bir coşkuyu, bir hayranlığı, vb. dile getiren cümlelerdir.

Vah vah, zavallı çocuk!

Aman, dikkat et!

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

*Tek Yüklemlı Cümle (basit cümle)

Yalnızca bir yüklemlı vardır, fiilimsi almaz.

Koray okula geldi.

Fiilimsi Bulunan Cümle (birleşik cümle)

Bir yüklemlı vardır ve içinde en az bir fiilimsi bulunur.

Koray okula yürüyerek geldi.

Birden Fazla Yüklemlı Olan Cümle (sıralı cümle)

En az iki yüklemlı birbirine virgül ya da noktalı virgül ile bağlanır.

Koray okula geldi, sınıfa girdi.

Koray okula geldi, sınıfta kimse yoktu.

Bağlacı Olan Cümle (bağlı cümle)

Birden fazla yüklemlı birbirine bağlaç ile bağlanır.

Koray okula geldi ve sınıfa girdi.

ANLATIM BOZUKLUĞU

ANLAMLA İLGİLİ YANLIŞLAR

1-Gereksiz Sözcük Kullanımı

***Aynı anlama gelen sözcüklerin bir cümlede kullanılmasıdır. "Duruluk" ilkesi ile ilgilidir.**

Kadın makyajını tazelemek için **dudak rujunu** çantasından aldı.

Bir insan **istekli ve arzulu** ise her şeyi başarabilir.

Böyle **yüksek sesle bağırmana** gerek yok, seni duyabiliyorum.

Arabanın önünde **cansız** bir kaplumbağa **ölüsü** duruyordu.

Selde kaybolan insanlardan **hala** haber alınamadı **henüz**.

İyileşmek için bir hafta **istirahat edip dinlenmen** gerekir.

Birden **oturduğu yerden ayağa kalktı** ve kapıya yöneldi.

Bu sınavdan yüksek not almamın **sebebi** çok çalıştığım **içindir**.

2-Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanılması

***Anlam olarak birbirine ters düşen kelimelerin aynı cümlede kullanılmasıdır.**

- ***Karşıt sözcüklerin birbiri ile kullanılması değildir, anlam karışıklığı oluşması gerekir.**

Bu saate kadar **kesin** işe gitmiş **olabilir**.

Dağcılar **yaklaşık olarak tam** on saat tırmandılar.

3-Mantık Hatası

***Cümlede olaylar veya durumlar sıralanırken hata yapılmasıdır.**

- Doktor, adamın ölebileceğini hatta sakat kalabileceğini söyledi. (Ölmek sakat kalmaktan daha kötüdür, "sakat kalabileceğini hatta ölebileceğini" olmalıydı.)
- İnsanlar değil üç gün, bir hafta bile susuz yaşayamaz. ("Değil bir hafta, üç gün bile" olmalıydı.)
- Toplantıda önümüzdeki ayın programını çalışanlara hatırlatmaya çalıştık. (Önümüzdeki ayın programı hatırlatılamaz, hatırlamak geçmişe yönelik olur. "Tanıtmaya" olmalıydı.)
- Memurlar emirlere uymazsa işten atılabilir hatta uyarı alabilirler. ("Uyarı alabilir hatta işten atılabilir" olmalı.)

4-Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

Anlamca ya da yazım açısından yakın olan sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasıdır.

- Hatıra ormanı için çok sayıda çam fidanı **ekildi**. (**Çam ekilmez dikilir**.)
- Spor yapması istediği kiloya düşmesine **yol açtı**. (**Yol açtı olumsuz anlamlıdır, sağladı olmalı**.)
- Hastanın bu ameliyattan sağ çıkamama **şansı** çok yüksek. (**Şans iyi şeyler için kullanılır, risk olmalı**)

- Kumaşların üzerine **yazılmış** desenler, yöresel özellikleri yansıtıyordu. (**Desen yazılmaz, çizilir.**)
- Kızımın saçları çok **büyüdü.** (**uzadı**)

5- Anlam Belirsizliği

*Açıklık ilkesine ters düşer.

- Okula her gün **ondan** önce gitmelisin. (Saat ondan önce mi, o kişiden önce mi)
- Patron, işçilerden birisi **kendisine** zarar verebilir diye, iş yerinde tehlikeli aletleri kullanmayı yasakladı. (Patron işçilerin kendisine (patrona) zarar vermesinden mi yoksa işçilerin kendilerine (işçilere) zarar vermesinden mi korkuyor)
- Son yıllarda **kardeşini** hiç görmedim. (Onun kardeşi mi senin kardeşin mi)
- Ondan başka bir şey istemiyorum. (Ondan başka yani o kişiden başka bir şey mi (başka kimseyi) istemiyorum yoksa o kişiden başka bir isteğim yok mu)
- Yaşlı adamın elini tutarak karşıya geçti. (Yaşlı bir kişi adamın elini mi tuttu, yaşlı adam birinin elini mi tuttu)
- Gezmeyi kardeşimden çok severim. (Gezmeyi kardeşimi sevdiğimden çok mu severim yoksa gezmeyi kardeşimin sevdiğinden çok mu severim)
- Okuldan çıktıktan sonra onunla görüşmedim. (O mu okuldan çıktıktan sonra ben mi)
- Nereye gittiğini merak ettim. (senin mi onun mu)

6-Deyimlerin Yanlış Kullanılması

- Birden karşıma çıkınca ayaklarımın bağı çözüldü. (dizlerimin bağı çözüldü)
- Ne yaparsa en güzelini yapar, her şeyi **eline yüzüne bulaştırırdı.**
- Sevinçten **etekleri tutuşmuştu.**
- Haydi şimdi seç pirincin taşını. (ayıkla pirincin taşını)

Dil Bilgisi ile İlgili Yanlışlar

Özne Eksikliği

*Sıralı cümlelerde aynı yükleme bağlanan cümlelerin öznesi ortaktır. Bu durumda öznenin eksik kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

- Öğrencilerin hiçbirisi ders çalışmadı, bütün gün dışarıda oynadı.
- (Öğrencilerin hiçbirisi ders çalışmadı, **öğrenciler** bütün gün dışarıda oynadı.)
- Kimse bir şey demiyor, onu dinliyordu.
- (Kimse bir şey demiyor, **herkes** onu dinliyordu.)
- Ayakkabının fiyatı çok yüksek ama çok güzel.
- (Ayakkabının fiyatı çok yüksek ama **ayakkabı** çok güzel.

Nesne Eksikliği

Balıkların pullarını temizledi,tavaya koydu.

(Balıkların pullarını temizledi, **balıkları** tavaya koydu.)

Ona hem çok kızıyor hem de seviyordu.

(Ona hem çok kızıyor hem de **onu** seviyordu.)

Trafik kurallarının önemini biliyor ama uygulamıyor.

(Trafik kurallarının önemini biliyor ama **kuralları** uygulamıyor.)

Öğretmen öğrencilerine kızmaz, hoşgörüsüyle karşılardı.

(Öğretmen öğrencilerine kızmaz, **onları** hoşgörüsüyle karşılardı.)

Tümleç Eksikliği

- Bu çeşmenin suyu insanı kendine getirir, sağlık verir.
- (Bu çeşmenin suyu insanı kendine getirir, **insana** sağlık verir.)
- Çocuğun içeri girmesiyle çıkması bir oldu.
- (Çocuğun içeri girmesiyle **içeriden** çıkması bir oldu.)
- Onu seviyordu ancak kızılıyordu.
- (Onu seviyordu ancak **ona** kızılıyordu.)
- Onu seven ve güvenen dostları var.
- (Onu seven ve **ona** güvenen dostları var.)
- Yoksullara yardım eder, ilgilenirdi.
- (Yoksullara yardım eder, **onlarla** ilgilenirdi.)

Yüklem Yanlışları

- Kimi zaman kitap okuyorum, kimi zaman müzik. (dinliyorum)
- Her sabah çay,peynir,ekmek,yumurta yerim. (içerim, yerim)

- Bu evden ayrılmak, burada yaşamak istemiyorum. (ayrılmak istiyorum)

Özne-Yüklem Uyumsuzluğu

Tekillik-Çoğulluk Bakımından Uyuşmazlık

*Bir cümleinin öznesi insansa yüklem tekil ya da çoğul olabilir, insan dışında bir varlıksa yüklem daima tekil olur.

- Öğrenciler sınıflara girdiler.
- O, bütün gün ders çalıştı.
- Zamirler, isimlerin yerine kullanılır.
- Birkaç gündür kollarım ağrıyor.
- Bir bahar sabahında çiçekler açmıştı.

*Kişileştirme yapılmışsa yüklem, tekil de çoğul da olabilir

- Sevimli kediler selamlaştılar.
- Kurbağalar şarkı söylüyorlardı.

*Özne belgisiz zamir ya da belgisiz sıfat olursa yüklem tekil olur.

- Herkes onu destekliyor.
- Bazıları bu konuyu bilmiyor.
- Birçok kişi uçakla geldi.
- Bazı öğrenciler sınavı kazandı

*Özne çoğul sayılardan oluşuyorsa yüklem tekil olur.

- Üç öğrenci sınıfa geç geldi.
- İki kişi sınava giremedi.

*Topluluk isimleri çoğul eki almadan özne olduğunda yüklem tekil olur. Topluluk isimleri çoğul eki alarak özne

olduğunda yüklem tekil de çoğul da olabilir.

Takım sahaya çıktı.

Takımlar sahaya çıktılar.

- *Bu ödevi **sen ve ben bitireceğiz.**
- *Bu ödevi **sen ve o yapacaksınız.**
- *Bu ödevi **o ve Ali yapacaklar.**
- *Bu ödevi **ben ve o yapacağız.**

Çatı Uyumsuzluğu

- **Çözölemeyen** sorular olursa, bana sorabilirsiniz.
- Bir hafta istirahat **edilirse** hasta iyileşir.
- Aniden kapı **açılıp** içeri bir çocuk girdi.

Tamlama Yanlışları

- Bu ülke **ekonomik ve sağlık açısından** oldukça gelişmiş.
- Bu roman **sanat ve yapısal yönden** çok kaliteli.
- **Evini** zor şartlarda yaptırmış, **içini** döşeyememişti.
- Depremzedelere her türlü **tıbbi ve gıda yardımı** yapıldı.
- **Birçok öğrenciler** bu soruyu yanlış yapmış.
- **
- aşağıdakilerden hangisi
- aşağıdakilerden hepsi
- öğrencilerden bazıları
- öğrencilerden tümü

Fulya Hoca

YAZIM KURALLARI

BÜYÜK HARFLERİN YAZIMI

***Bitmiş cümleler büyük harfle başlar.**

İnanmak, başarmanın yarısıdır.

*** Cümle içinde, tırnak içinde verilen cümleler büyük harfle başlar.**

Tolstoy, "Amaç olmayınca hayatın da bitmesi gerekir." demiştir.

***Özel isimler büyük harfler başlar.**

Orhan Veli Kanık

Türkiye Cumhuriyeti

Mehmet

Budizm

Boncuk

Merkür

Türkçe

İngiliz

Almanca

Selçuklular

*** Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar.**

Türklük

İzmirli

Avrupalı

Müslümanlık

***Deniz, nehir, göl, dağ vb. isimleri büyük harfle başlar.**

Ağrı Dağı

Çanakkale Boğazı

Ege Denizi

Van Gölü

*** Cadde, sokak, mahalle, meydan, bulvar ,isimleri büyük harfle başlar.**

Cumhuriyet Mahallesi

Yıldız Sokağı

Zafer Meydanı

**** Özel isme dahil olmayan il, ilçe, bucak, belde, köy vb. isimleri küçük harfle başlar.**

Muğla ili, Dalaman ilçesi, Zaferler köyü

***Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları, lakaplar, takma isimler büyük harfle başlar:**

Kaymakam Erol Bey

Dr. Kemal Çalış

Sayın Prof. Dr. Hasan Eren Mustafa Efendi

Zeynep Hanım

Mimar Sinan

Genç Osman

****Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar.**

- Gülay abla
- Ayşe teyze

****Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar**

- Baba Gündüz Gül Baba
- Nene Hatun Susuz Dede

****Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamındaysa büyük harfle, gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar.**

Ay, Dünya'nın uydusudur.

Bugün dünyayı gezdim ama onu bulamadım.

***Milli , dini bayram adları büyük harfle başlar. Özel günlerin isimleri de büyük harfle başlar.**

Çocuklar için Ramazan Bayramı çok güzeldir.

Öğretmenler Günü'nde öğretmeninize çiçek götürdünüz mü?

***Çağ, dönem, tarihi olay adları büyük harfle başlar.**

İstanbul'un Fethi ile birlikte Osmanlı yeni bir döneme girdi.

İnsanlar İlk Çağ'da mağaralarda yaşamıştır.

Unvan isimleri özel bir adın yerini tutuyorsa büyük, tutmuyorsa küçük harfle başlar.

Bugün Kaymakam ilçemize gelecek.

Üniversitede profesör olmak istiyormuş.

***Yer bildiren özel adlarda kısaltmalı söyleyiş varsa büyük harfle başlar:**

Dün akşam Boğaz'a vuran ışıkları seyrettik.

*** Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Türk Dil Kurumu

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Devlet Malzeme Ofisi

Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar.

Nutuk

Safahat

Sinekli Bakkal

Milliyet

Kaplumbağa Terbiyecisi

*** Milliyet gazetesi

Kaplumbağa Terbiyecisi tablosu

Türk Dili dergisi

****Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük**

yazıldığında ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de sözleriyle mı, mi, mu, mü soru eki küçük harfle yazılır. Tamamı büyük yazılırsa bunlar da büyük yazılır.

Mai ve Siyah

Suç ve Ceza

Leyla ile Mecnun

Turfanda mı, Turfa mı?

Diyorlar ki

***Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar.**

Antep fıstığı

Brüksel lahanası

Maraş dondurması

Hindistan cevizi

Van kedisi

TARİHLERİN YAZIMI

*** Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar**

21 Mayıs 1982 Perşembe günü

29 Ekim 1923

Lale Festivali 25 Haziran'da başlayacak.

***Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar.**

Okullar eylülün ikinci haftasında öğretime başlıyor.

Kurul toplantılarını perşembe günleri yaparız.

SAYILARIN YAZIMI

*** Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır.**

iki yüz

üç yüz altmış beş

bin iki yüz elli bir

***Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.**

17.30'da

1.500.000 lira

25 kilogram

150 kilometre

**

Onunla on yedi yaşındayken tanıştık.

Bu koltuğu iki yüz elli liraya aldık.

***Sayılara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılır. Getirilen ekler okunuşa uymalıdır.**

2'inci 2'nci

1924'de 1924'te

8.'inci 8'inci

YÖNLERİN YAZIMI

***Yön bildiren sözcükler, yer adlarından önce gelirse büyük, sonra gelirse küçük harfle başlar.**

Bu sene Batı Ege oldukça yağışlı olacak.

Ailesiyle Karadeniz'in kuzeyinde bir yere taşınmışlar.

***Yön bildiren sözcükler bir ülke ya da bölgenin yerine kullanılırsa büyük harfle başlar, gelen ekler kesmeyle ayrılır.**

Tıp alanında Batı'yı örnek almalıyız.

Kuşlar batıya göç ediyor.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Nokta (.)

***Cümlelerin sonuna konur.**

Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

***Bazı kısaltmaların sonuna konur.**

Alb. Dr. Yrd.
Doç. Prof.

***Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.**

3. II. Mehmet XV. Yüzyıl

***Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.**

3, 4 ve 7. maddeler XII – XIV. yüzyıllar arasında

***Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:**

I. 1.
A. a.

***Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.**

29.5.1453

****Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz.**

29 Ekim 1923

***Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.**

Tren 09.15'te kalktı. Toplantı
13.00'te başladı.

***Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur**

1.000 326.197

***Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.**

4.5=20

Virgül (,)

***Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.**

Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.

Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller

Dillenmiş ağızlarda tutuk dilli gönüller

***Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**

Uyandı,yüzünü yıkadı, giyindi, işe gitmek için evden çıktı.

***Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.**

Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.

***Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.**

Ece, çok sevdiğim dostum, yarın gidiyor.

***Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur.**

Akşam, yine akşam, yine akşam,
Göllerde bu dem bir kamış olsam!

***Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur.**

Muğla'ya yarın gideceğim, dedi.

***Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur.**

– Bu akşam Ankara'ya gidiyor musunuz, diye sordu.

***Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.**

Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,

– Bu anahtar köşkü de açar, dedi

***Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur.**

Peki, gideriz.

Olur, ben de size katılırim.

Haydi, geç kalıyoruz.

***Cümlede anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.**

Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.

Genç, kadını yanına çağırdı.

***Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:**

Sayın Başkan,

Sevgili Kardeşim,

Değerli Arkadaşım,

***Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur:**

Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.

****Metin içinde ve, veya, yahut, ya ... ya bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz.**

Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül

Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül!

****Metin içinde -ınca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgül konmaz.**

Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense.

Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın.

****Şart ekinden sonra virgül konmaz.**

Babam izin verirse yarın sinemaya gideriz.

Noktalı Virgül (;)

***Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.**

Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.

Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; Ankara, Londra, Bakü.

***Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

***İkiden fazla eş değer öğeler arasında virgül bulunan cümlelerde öznenen sonra noktalı virgül konabilir.**

Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.

İki Nokta (:)

***Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlelerin sonuna konur.**

Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.

***Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlelerin sonuna konur.**

Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim.

***Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur.**

Bilge Kağan: Türklerim, işitin!
Üstten gök
çökmedikçe,
alttan yer
delinmedikçe
ülkenizi, törenizi kim
bozabilir sizin?

***Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.**

– Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

Ziraatçı sayar:

– Yulaf, pancar, zerzevat, tütün...

***Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.**

56:8=7, 100:2=50

Üç Nokta (...)

***Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.**

Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüyordu da bu yanı...

***Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.**

Arabacı B...’a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu.

***Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:**

... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı...

***Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.**

Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

***Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.**

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

— Koca Ali... Koca Ali, be!..

***Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.**

— Yabancı yok!

— Kimsin?

— Ali...

— Hangi Ali?

— ...

— Sen misin, Ali usta?

— Benim!..

Soru İşareti (?)

***Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.**

Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?

***Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.**

Gümrükteki memur başını kaldırdı:

— Adınız?

***Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyile karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.**

Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?)

1496 (?) yılında doğan Fuzuli...

Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.

Ünlem İşareti (!)

***Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur.**

Hava ne kadar da sıcak!

Aşk olsun!

Vah vah!

***Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:**

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

Dur, yolcu! Bilmeden gelip bastığın

Bu toprak bir devrin battığı yerdir.

***Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayrıç içinde ünlem işareti kullanılır.**

İsteseymiş bir günde bitirirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).

Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

Kısa Çizgi (–)

***Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.**

Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bilmem.

***Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, bitişik yazılır.**

Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.

***Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.**

Aydın-İzmir yolu

Türk-Alman ilişkileri

Ural-Altay dil grubu

09.30-10.30

****Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz.**

Üç beş kişi geldi.

***Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır.**

50-20=30

***Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.**

-2 °C

Uzun Çizgi (—)

Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna konuşma çizgisi de denir.

Frankfurt'a gelene herkesin sorduğu şunlardır:

— Eski şehri gezdin mi?

****Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir.**

Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.

İslam Bey — Ben daha ölmedim.

****Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.**

Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:

"Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?"

Tırnak İşareti (“ ”)

***Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.**

"İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar.

***Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır.**

Bugün öğrenciler "Kendi Gök Kubbemiz" adlı şiiri incelediler.

"Yazım Kuralları" bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

****Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz.**

Paulo Chelho'nun "Simyacı"sını okudunuz mu?

Yay Ayraç (Parantez) ()

*** Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır.**

Yunus Emre'nin (1240?-1320)...

İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekimlenir.

***Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu**

açıklamak ve göstermek için kullanılır.

İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam’a yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın...

***Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır.**

Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Mehmet Akif Ersoy)

Kesme İşareti (')

Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

Kurtuluş Savaşı'nı

Fatih Sultan Mehmet'e

Mehmet Emin Yurdakul'dan

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na

****Özel adlara getirilen yapım ekleri ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.**

Türkçe

Türkçenin

Müslümanlık

Müslümanlıkta

Avrupalı

Aydınlı

****Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.**

Türkiye Büyük Millet Meclisine

Türk Dil Kurumundan

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Başkanlığının

Bakanlar Kurulunun

Danışma Kurulundan

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 112'nci Birleşiminin 2'nci Oturumunda

***Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.**

TBMM'nin TDK'nin BM'de
ABD'de

***Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.**

1985'te 8'inci madde 2'nci
kat

SÖZ SANATLARI

1-Kişileştirme

İnsan dışındaki varlıklara insana ait özelliklerin verilmesidir.

Dalgalar denizde dans ediyordu.

2-Konuşturma

İnsan dışındaki varlıkların konuşturulmasıdır.

Ağaç diyor ki: Ben küçücük bir ağacım, yurdumun bahçesinde.

3-Abartma

Bir varlığı ya da bir olayı olduğundan çok büyük ya da çok küçük göstermektir.

Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.

4-Benzetme

Aralarında ortak özellik bulunan iki kavramdan zayıf olanın güçlü olana benzetilmesidir.

Evimiz kutu gibi küçücük bir evdi.

5-Tezat

Anlatımda zıt anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır.

Ben de gördüm güneşin doğarken battığını.

METİN TÜRLERİ I

1-Deneme

Bir konu hakkındaki kişisel görüşlerin dile getirildiği yazılardır.

2-Makale

Bir konu hakkındaki düşünceleri kanıtlamak amacıyla yazılan bilimsel yazılardır.

3-Fıkra

Güncel konuların öznel bakış açısıyla yorumlandığı gazete yazısıdır.

4-Eleştiri

Bir edebi eserin olumlu ve olumsuz yönlerinin incelendiği yazıdır.

5-Sohbet

Konuşma havasında yazılan yazıdır. Yazar soru sorup o sorulara kendisi cevap verir.

6-Biyografi

Bir kişinin hayatının başkası tarafından yazıldığı yazıdır.

7-Otobiyografi

Kişinin kendi hayatını anlattığı yazıdır.

8-Günlük

Kişinin başından geçen olayları günü gününe, tarih atarak yazdığı yazılardır.

9-Anı

Kişinin başından geçen ilgi çekici olayları sonradan kaleme aldığı yazıdır.

METİN TÜRLERİ II

1. Masal

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara **masal** denir.

- > Masalda eğitcilik ve öğreticilik esastır.
- > Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz.
- > Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
- > Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir.
- > Masallar tekerlemeye başlar.
- > Masaldaki karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir.
- > Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- > Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

2. Fabl

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insan özelliği verilerek başlarından geçen olayların insanlara ibret dersi verecek şekilde anlatıldığı kısa yazılara **fabl** denir.

- > Sonunda ders verme amacı güden yazılardır.
- > Genellikle hayvanlar ve bitkiler konuşturulur.
- > Fabl kahramanları insanlar gibi düşünür, insanlar gibi konuşur ve tıpkı insanlar gibi davranır.

3. Hikâye (Öykü)

Olmuş veya olabilecek olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne **hikâye (öykü)** denir.

- > Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- > Dar bir zaman dilimini kapsar.
- > Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- > Romana göre kısa eserlerdir.
- > Karakter sayısı azdır.
- > Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- > Kısa soluklu eserlerdir.
- > Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

1.4. Roman

Toplumların ve fertlerin başından geçmiş veya geçmesi mümkün olayları geniş olarak, ayrıntılarıyla anlatan yazı türüne **roman** denir.

- > Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- > Geniş bir zaman dilimini kapsar.
- > Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- > Hikâyeye göre uzun eserlerdir.
- > Karakter sayısı fazladır.

Hikaye ile Roman Arasındaki Farklar:

- 1 Hikâye türü, romandan daha kısadır.
- 2 Hikâyede temel öge olaydır. Romanda ise temel öge karakter, yani kişidir. Hikâyeler olay üzerine kurulur, romanlar ise kişi üzerine kurulur.
- 3 Hikâyede tek olay bulunmasına karşılık romanda birbirine bağlı olaylar zinciri vardır. Romandaki olaylardan her biri hikâyeye konu olabilir.
- 4 Hikâyede kahramanların tanıtımında ayrıntıya girilmez, kahramanlar her yönüyle tanıtılmaz. Romandan farklı olarak hikâyede kişiler sadece olayla ilgili yönleriyle anlatılır. Bu yüzden hikâyelerdeki kişiler bir karakter olarak karşımıza çıkmaz.
- 5 Öyküde, olayın geçtiği yer (çevre) sınırlıdır ve ayrıntılı olarak anlatılmaz. Romanlarda olaylar çok olduğu için olayların geçtiği çevre de geniştir. Bu çevreler çok ayrıntılı olarak anlatılır.
- 6 Hikâyeler kısa olduğu için anlatım yalın, anlaşılır ve özlüdür. Romanlarda ise anlatım daha ağır ve sanatlıdır.

1.5. Destan

Bir ulusun kahramanlıklarını, savaşlarını, büyük toplumsal olaylarını anlatan ve genellikle şiir (nazım) biçiminde oluşturulan eserlere **destan** denir.

- > Yazı türleri içinde en uzun olanıdır.
- > Efsaneden sonra bilinen en eski türdür.
- > Sözlü edebiyat ürünüdür; ancak sonradan yazıya geçirilen destanlar da vardır.

- > Olağanüstü olaylar ve kahramanlar vardır.
- > Destan kahramanları yarı tanrısal nitelikler taşıyan han, hakan ve kağan gibi kişilerdir.

SÖZEL MANTIK

Sözel mantık sorularının tek bir çözüm yöntemi yoktur. Ancak aşağıdaki aşamaları her soruda uygulayabilirsiniz. Bunları sırayla uygulayarak bütün sözel mantık sorularını çözebilirsiniz. Daha çok soru çözdükçe bunları uygulamaya alışacaksınız ve her soruyu kolaylıkla çözeceksiniz. Sözel mantık sorularında sırasıyla yapmanız gerekenler şunlardır:

1- Üst kısımdaki öncüllerde verilenleri tablo yaparak yazın.

(Tablonun şeklini soruya göre ve kendinize en kolay gelen şekilde yapın, aşağıda örnek verilmiştir oradan faydalanabilirsiniz.)

2- Verilen bilgilerden yola çıkarak tablo üzerinde işaretlemeler yapın.

3-İşaretleme yaparken kesin bilgileri tabloya yazın, kesin olmayan bilgileri ise tablo dışında not alın.

4-Tablodaki tüm bilgileri doldurmaya çalışmayın. Verilen bilgileri ve bu bilgilerden çıkardıklarınızı yazıp şıklara geçin.

NOT: Sorularda tabloyu tam doldurmanız istenmez. Kesin olan ve olmayan bilgiler üzerinden sorular sorulur. Bu yüzden tabloyu tam doldurmaya çalışarak zaman kaybetmeyin.

ÖRNEK SORU VE ÇÖZÜM

Yukarıdaki masanın etrafındaki sandalyelerde Ayça ve Elif adlı kız öğrencilerle Koray ve Ersin adlı erkek öğrenciler oturmaktadır. Bu öğrencilerin oturma düzeni ile ilgili şunlar bilinmektedir:

2 numaralı sandalyede oturan Koray değildir.

Erkeklerin hiçbiri 4 numaralı sandalyede oturmamaktadır.

Eda 3 numaralı sandalyede oturmaktadır.

Bu bilgilere göre öğrencilerin oturma düzeni ile ilgili aşağıdakilerden hangisi kesin olarak doğrudur?

A) 1 numaralı sandalyede Ayça oturmaktadır.

B) 2 numaralı sandalyede Koray oturmaktadır.

C) Yan yana olan sandalyelerde Ersin ve Eda oturmaktadır.

D) Karşılıklı olan sandalyelerde Koray ve Ersin oturmaktadır.

ÇÖZÜM:

3 numaraya Eda'yı yazıyoruz. 2 numaralı sandalyede Koray oturmuyorsa ve hiçbir erkek 4 numarada oturmuyorsa; Koray 1 numarada oturuyor demektir. 4 numarada erkek oturmadığına göre Ersin 2'de, Ayça da 4'te oturmaktadır.

1- Koray

2-Ersin

3- Eda

4-Ayça

Cevap: C şıkkı.